

A CSER NEVELÉSI MODELL GYAKORLATI ALKALMAZÁSA*

DEÁK ISTVÁN

igazgatóhelyettes

Gyulaji EVG

HAJDU GÁBOR

állomásigazgató

ERTI Kaposvár

Az erdőnevelés ma, amikor a mindennapok elsőrendű üzemi feladata a *gazdaságos termelés biztosítása*, nem tartozik a vállalatok legfontosabb munkafolyamatai közé. Éppen ez a helyzet kell, hogy kényszerítse a vállalatokat, a hosszú távú termelési célok érdekében végzett *szakszerű, kellően differenciált, egyszerűsített* nevelési eljárások alkalmazására.

A Gyulaji Állami Erdő- és Vadgazdaságnál ezt az elvet a kutatás-gyakorlat kapcsolatban keresztül érvényesítjük azzal, hogy használjuk a cser nevelési modellt, s azt a jövőben közösen tervezzük továbbfejleszteni.

A csertölgy-állományok hazánk fagazdálkodásában jelentős szerepet töltenek be, amelyet 13%-os területi térfoglalásuk is mutat. E nagy térfoglalás ellenére a cser hasznosítása még ma is viszonylag szűk körű, amely fokozza szakmai problémáinkat. Ha figyelembe vesszük — Sali Emil vizsgálatai szerint — az elegyes cseresek sokaságát is, akkor a csert igen fontos fafajnak kell tekinteni.

Napjaink energiaproblémái miatt egyre gyakrabban kerül szóba a fa, mint újratermelhető energiahordozó. E vonatkozásban különösen jelentős szerepe van a tömegtermesztésre ökonomikus lehetőséget adó, nagy kalóriaértékű cserfának.

A MÉM Műszaki Kutatások Tanácsa elnökének megállapítása szerint az olaj 240 \$/t világpiaci árával szemben a hazai értéke 65 \$ tonnánként.

Az ismertetett adatokkal az egyszerűsített cserfatermesztés és az energianyeres rendeltetésű cser fakitermelés növelésének jövőbeni fontosságát kívánjuk hangsúlyozni.

A megoldásra váró kérdések hosszú távon is előtérben maradnak, mivel az elkészített prognózis szerint a csertölgy országosan a 2000. évben is még közel 165 000 ha területet (11%-ot) foglal majd el, és a kitermelhető bruttó fatömeg megközelítőleg 1,2 millió m³ lesz évente.

A cserre vonatkozó többirányú kutatómunka részeként a kísérleti területekre alapozott erdőnevelési, fatermési vizsgálatok az ERTI-ben 1968-ban

* Az Erdészeti és Faipari Tudományos Ülésen 1980. február 28-án elhangzott előadás.

kezdődtek. Az országban létesített hosszú lejáratú cser kísérleti területek 10%-a a Tolnai hegyháton került kijelölésre. Ezek a területek alkották a tolnai cser vizsgálatok alapját.

A Gyulaji Erdő- és Vadgazdaság területén a cser térfoglalása jelentős, 32%; a csergazdálkodásra pedig jellemzők a következők:

1. A cser nagy arányát nagyobbbrészt termőhelyi okok indokolják, de jelentős szerepe volt, van és lesz a jövőben is a vadgazdálkodási érdekeknek.
2. Az utóbbi évtized erőltetett fenyvesítésének tapasztalata alapján megállapítottuk, hogy a cser kisebb mértékű csökkentése, helyenként jelenlegi arányának megtartása, a cseresek racionális nevelése szükségszerű, s ez az az út, amely érvényesíti a tartamosság elvét is számunkra.

A különböző fafajokban végzett vizsgálatok eredményeként elkészített erdőnevelési modellek gyakorlati használata országosan a 70-es évek közepén kezdődött.

A Gyulaji Erdő- és Vadgazdaság területén eddig 4 községhatár csereseiben végeztük a nevelővágásokat az ERTI kísérleti területei alapján, majd később a nevelési modell szerint. A kísérleti területek adta eredményekből, a nevelővágások értékeléséből és a kutatás-üzem munkakapcsolatának tapasztalataiból a következőket emeljük ki:

- A cser erdőnevelés ökonomikus végrehajtásához segítséget adtak a kísérleti területek ismételt felvételei, nevelővágások utáni elemzései. A kísérleti területek környezetük cseresei számára — az összehasonlítás lehetőségének adottságával — valóban mintaterületek voltak.
- A modellben megadott értékekhez való közelítés — tapasztalataink szerint — általában két nevelővágással érhető el. A modell-adta 4 fatermőképességi csoportot a gyakorlatban a kísérleti területek és az állományok 3 kategóriába való sorolásával alkalmaztuk.

A részletes vizsgálatok eredményeinek mellőzésével a faállomány-minőségi kategóriákra vonatkozóan megállapítottuk a következőket:

1. A *kiváló* és a *jó* cseresek, amelyek 60 éves korra elérik a 24—30 m-es átlagmagasságot; átmérőnövekedésben a 25—32 cm-t, élőfakészletben a 300—400 m³t — és ha egészségi állapotukból következően műszakilag is értékesnek minősülnek — nevelővágás vonatkozásában a *nemestölgyek*hez hasonlíthatók.

Ez azt jelenti, hogy célunk a minél kevesebb számú visszatéréssel *méretes anyag* termelése. Az állományszerkezetet és a 70—90 éves korig fenntartandó véghasználati egyedek kiválasztását, itt legkésőbb 30 éves korig ki kell alakítani.

A választékokból és a vállalatnál érvényes felsőrakodói értékesítési egységárákból 1 ha-ra vetített gazdasági számítások eredményei igazolták az e csoportba tartozó cseresek viszonylag magas értékét.

Az 1980. évi értékesítési árak alapján ez az érték (tehát 1 ha jó cseres bruttó élőfakészletének értéke) 80—90 éves korban megközelítőleg 150—260 ezer Ft-ot jelent.

Munkánkat itt „*érték-termelésre való törekvés*” jellemzi. Ezek az állományok 80%-ban jó (leggyakrabban tölgy) termőhelyen állnak, az ismertetett nagy magassági és átmérő méretek létrejöttét elsősorban ez indokolja. Ebbe a csoportba sorolható csereseink 15%-a. A kiváló és jó növekedésű, egyben egészséges cserállományok száma — éppen a fafaj számára túlságosan kedvező termőhelyi adottságok miatt — Tolnában is a 15%-ból csak 3%. E csoport fele, azaz 12% egészségi állapotuk miatt — jó méreteik ellenére — kisebb értékűnek minősültek. Az erdőművelési, biológiai és egészségügyi szempontok szerinti nevelővágásokkal az állományok állaga — a vállalat területén — jelentősen javult e csoportban az elmúlt 10 év alatt.

A nem termőhelyén álló, de jó növekedésű cserések nevelővágásaira nagyobb súlyt fektetünk, mint általában a csernevelésre, különösképpen pedig ezek közül is azokra a faállományokra, amelyek kora 10—30 év közötti, tehát még plasztikusak, így a nevelési tevékenység a legnagyobb eredményt ekkor adja.

A nevelővágások száma itt megegyezik az országos modell átlagadataival.

2. A következő csoportba azok a cserések tartoznak, amelyek termőhelyi meghatározottságuk alapján *közepes* fatermőképességűek. Ezek a cserések 60 éves korra elérik a 20—23 m-es átlagmagasságot és a 18—24 cm-es átlagátmérőt, 200—250 m³-es élőfakészlettel. Tolnában is, de országosan is ez a csoport a legismertebb, ezek a fatermesztési célt szolgáló *átlagos cserések*. Mennyiségük a Tolnai hegylábon megközelítőleg 50%.

Összebenyomásukat a betegségek az előző csoporthoz képest kisebb mértékben rontják. E csoport állományainak 70—80%-a cseretermőhelyen áll. Itt a nevelővágások célja az, hogy a legszükségesebb és legkevesebb emberi beavatkozással adjunk lehetőséget az állománynak, az általunk kívánt (termőhelyi tényezőkhöz szabott, egyben a modellben előírt) *méretek* eléréséhez.

E cserések megközelítő értékhatárai 1 hektárra vonatkoztatva 70—140 ezer Ft.

60 éves korig itt elegendők a következő beavatkozások:

10—20 év között egyszeri tisztítás;

20—40 év között egyszeri törzskiválasztó gyérítés;

40—50 év között egyszeri növedékfokozó gyérítés.

A javasolt kevés beavatkozással kezelésünk csak akkor lesz szakszerű, ha az első törzsszámapasztás, szerkezet-rendezés időben, azaz 25 éves korig megtörténik.

3. A 3. csoportba azok a cserések tartoznak, amelyek 60 éves korra a 12—19 m-es átlagmagasságot, 12—17 cm-es átlagátmérőt érnek el, 100—200 m³/ha élőfakészlettel. Ezek az állományok részint védelmi rendeltetést, részint pedig fatermesztési célokat szolgálnak. Itt — az idő függvényében — vagy egyik, vagy másik cél kerülhet előtérbe a mindenkori ökológiai viszonyoknak megfelelően; a nevelővágásoknak pedig az *állomány állagát* kell erősíteniük. Amennyiben az egészségi állapot, az „összkép” jó, a nevelővágások elhagyhatók, ellenkező esetben két fázisban (10—20 év között, valamint 20—40 év között) egy-egy állományszerkezet rendezéssel megoldhatók. E cserések élőfakészletének megközelítő határértékei 1 ha-ra vonatkoztatva: 30—60 ezer Ft.

— Az ismertetettek a Gyulaji EVG-nél a korszerű csergazdálkodás igényének alapjai, velejárói.

Ha az első lépést, azaz a cserállományok minőség szerinti differenciálását a kutatás és az üzemi gyakorlat közös munkájával, rendszeres kontrolljával széleskörűen alkalmazzuk, akkor ezzel a racionális cser-nevelővágások és az ökonomikus fatömegtermesztés ügyét, egyben a tartamos gazdálkodás ránk rótt feladatainak megoldását is szolgáljuk.